

100. YILINDA BALKAN HARBI

PROF. DR. CEMALETTİN TAŞKIRAN*

Türkler, tarih sahnesine Orta Asya'da çıktılar. Tanrı Dağlarından, Hazar Denizine; Himalaya Dağlarından Sibirya'ya uzandılar. Buralarda birçok devlet kurdular. Hun oldular, Uygur oldular, Göktürk oldular... Zamanla nüfusları arttı. Toprakları yetmez oldu. Yurtlarında kuraklıklar, dondurucu kışlar, salgın hastalıklar yaşadılar. Düşmanlarının tuzaklarına, saldırılarına uğradılar. Kardeşlerin arasına nifak girdi. Birbirlerine düşman oldular. Bir de Batı'yı merak ettiler. Ve bu sebeplerle Batı'ya yürüdüler.

Batı'ya giderken iki yol izlediler. Bir kısmı Hazar Denizinin kuzeyinden Karadeniz'in kuzeyine, oradan Balkanlara geldi. Uz'dular, Oğuz'dular, Gagauz'dular, Kuman'dılar, Peçenek'tiler... Türk'tüler... Diğerleri Hazar'ın güneyinden İran, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'ya göç etti. Oğuzdular, Azer'diler, Türkmen'diler... Türk'tüler...

Oralarda da güçlü devletler kurdular. Attila oldular... Selçuk oldular... Osman oldular... 14. yüzyılda Anadolu'dan yine Batı'ya yöneldiler. Balkanlara, yeni yerlere gittiler. Karaman'dan, Konya'dan, Tokat'tan, Toroslardan, Anadolu'dan kitleler hâlinde göçtüler. Oralarda, 1000 yıl önce gelenlerle kucaklaştılar. Bir oldular,

* Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

Bu yüce kürsüden
milletime tavsiye
ederim: Unutma-
sınlar! Hürriyet
ve meşrutiyet
meşalesi nurunun
beşiği olan sevgili
Selanik'i,
Manastır'ı,
Kosova'yı,
İşkodra'yı,
Yanya'yı, bütün
güzel Rumeli'yi
unutmamasını
tavsiye ederim...

iri oldular, diri, dipdiri oldular. 500 yıl birlikte yaşadılar. Devlet kurdular, düzen kurdular. Tebliğ yaptılar. Çoğaldılar, çoğaldılar. Dilleriyle, elleriyle, adaletleriyle ve hoş görüleriyle oraları vatan yaptılar.

Zaman geçti. İstanbul'da devletleri bozuldu. Düzenleri dağıldı. Yenildiler... Balkanlarda devletsiz ve yadla yaban'ın eline kalanlar, öldürüldüler... Sürüldüler... 100 yıl önce, bazıları tekrar Anadolu'ya göçtüler. Göç ederken yine öldürüldüler, katledildiler...

Anadolu'ya gitmeyenler de oldu. Sayıları az da olsa Balkanlarda kaldılar. Burası vatanlarıydı. Ama artık devletleri yoktu, düzenleri yoktu. Kuralları, başkaları koyuyordu. Dilleri az konuşuyordu. Kalpleri kırık, içleri buruktu. Kimsesizdiler. Unutulmuşlardı... Ama yılmadılar. Direndiler. Dik durdular. Türklüklerini ve Müslümanlıklarını kaybetmediler... Gözleri İstanbul'un yerini alan Ankara'daydı artık. Ankara'nın ışığını gözlüyorlar

ve bu ışığın sönmemesi için dua ediyorlardı...

1914 yılında Osmanlı Mebusan Meclisi Reisliği yapan Halil Bey (Menteşe) Balkan bozgunu sonrası Mecliste millete şunları söylüyordu. Diyordu ki:

"...Tarihimizin büyük bir hatası vardır. Ondan kendimizi sakınmalıyız. Harb etmek, kâh muzaffer kâh mağlup olmak her millete mukadderdir. Başka milletler harben kaybettikleri vatan parçalarını unutmazlar, gelecek nesillerin önünde onları daima canlı tutarlar. Onlarla birlikte felaketin sebepleri de daima yaşar. Bu suretle, aynı sebeplerin felaketli neticelerinden geleceği korurlar.

Bu yüce kürsüden milletime tavsiye ederim: Unutmasınlar! Hürriyet ve meşrutiyet meşalesi nurunun beşiği olan sevgili Selanik'i, Manastır'ı, Kosova'yı, İşkodra'yı, Yanya'yı, bütün güzel Rumeli'yi unutmamasını tavsiye ederim...

Muallimlerimizden, muharrirlerimizden, şairlerimizden, bütün fikir adamlarımızdan; hududun öte tarafında kurtarılacak kardeşler, tahlis edilecek vatan parçaları bulunduğunu, bugünkü ve yarınki nesiller önünde; dersleriyle, yazılarıyla, şiirleriyle, bütün manevi nüfuzlarıyla daima canlandırmalarını rica ederim.

Ancak bu suretle felaketlerimizi, yenilgilerimizi hazırlayan hataların tekrarından geleceğimizi koruyabiliriz..."

Ama biz unuttuk. Çünkü, Türk milleti olarak, çabuk unutan ve az okuyan bir milletiz. Neredeyse bütün Balkanların kaybına sebep olan, 93 Harbi dediğimiz 1877-1878 Osmanlı Rus Harbini ve 1912-13 Balkan bozgununu da çabuk unuttuk. Oysa tarihimiz sadece başarılarla dolu değil. Üzüntülerimiz, acılarımız da var. Onları unutmamalı, yasını tutmalı ve onları unutturmamalıyız. Onları sık sık hatırlamalı ve yaşanan hatalardan ders çıkartmalıyız Bu amaçla bu yazımızda kısaca Balkan Harbini özetlemeye çalışacağız.

19. yüzyıl boyunca Balkan topraklarından sürekli geri çekilmek zorunda kalan Osmanlı Devletinin Balkan topraklarında milliyetçilik hareketleri Batılı büyük devletler tarafından desteklenmiş ve özellikle Rusya 1877-1878 Savaşından sonra Balkan ülkelerini Türklere karşı sürekli kışkırtmıştı.

Bu kışkırtmaların yanında, Osmanlıdaki iç karışıklıklar, Balkanlar'daki gayrimüslim halkların istediği sürekli tavizler, devletin bunlara direnmesi, Rusya gibi, diğer Avrupa devletlerinin de kışkırtıcı

tutumları, oluşturulan çeteler ve çetelerin Türklere saldırıları Balkan halklarını Osmanlı'ya karşı girişilecek bir savaş için adeta hazırlamıştı.

Üstelik 1911 yılında Osmanlı devletinin İtalyanlara karşı Kuzey Afrika'daki son toprağı Trablusgarp'ı kaybetmesi, Balkanlardaki gayrimüslim halkların zayıf Osmanlıya karşı cesaretlerini iyice arttırdı.

Aslında Balkanlarda Bulgarlar, Yunanlar ve Sırlar arasında önemli anlaşmazlıklar vardı. Rusya'nın çabaları ile Balkan halklarının aralarındaki itilaflar çözülmeye çalışıldı. Çünkü Osmanlı Devletine karşı Balkan ülkeleri birlikte hareket etmeliydiler. Bunun için gizli ittifak çabaları başladı. İlk gizli ittifak görüşmeleri Bulgaristan ile Yunanistan arasında yapıldı.

Osmanlı Devleti Balkanlarda bir savaş beklemiyordu. Bu yüzden gizli ittifaklardan da pek haberdar olmadı. Rusya Osmanlı yöneticilerine bu yönde teminat veriyor yöneticiler de onlara itibar ediyorlardı. Bu dönemin başında Dışişleri Bakanlığı yapan ve Sofya Elçiliği görevinden gelmiş olan Asım Bey ile ondan görevi devralan Noradunkyan'ın kanaatleri de bu yöndeydi. Noradukyan Mecliste Balkanlardaki olaylarla ilgili yaptığı konuşmaların birinde: "Balkanlar'da bir savaş endişesi görmüyorum," diyebilecekti. Sofya Elçiliğinden gelen Asım Bey

Aslında Balkanlar-
da Bulgarlar, Yu-
nanlar ve Sırlar
arasında önemli
anlaşmazlıklar
vardı. Rusya'nın
çabaları ile Balkan
halklarının arala-
rındaki itilaflar
çözülmeye çalı-
şıldı. Çünkü
Osmanlı Devleti-
ne karşı Balkan
ülkeleri birlikte
hareket etmeliy-
diler.

de, 15 Temmuz 1912 tarihli Meclis-i Mebusan'daki konuşmasında "Balkanlar'dan imanı kadar emin olduğunu" söylemişti. Bu rahatlık hataları da beraberinde getirdi. Sırbistan'ın Avrupalı devletlerden satın aldığı silahların Selanik Limanı yoluyla Belgrat'a gönderilmesine izin verilecekti. Ayrıca Rusya'nın bölgede savaş olmayacağına yönelik Noradunkyan Efendi'ye verdiği teminat üzerine Rumeli'deki 120 tabur talimli asker de terhis edilecekti.

Bunların yanında Osmanlı Devleti, kış mevsimi yaklaştığından Balkan devletlerinin ve özellikle Bulgaristan'ın savaşa girişebileceğini düşünmüyordu. Nitekim Noradunkyan Efendi bir İstanbul gazetesine verdiği demeçte, "Bulgar hükümetinin barışçı beyanatının samimiyetine inanmamak için hiçbir sebep mevcut değil." beyanatını vermişti.

Bütün bunlardan dolayı İmparatorluk, Balkan Savaşlarına tamamıyla hazırlıksız yakalanmış ve tarihinin en ağır mağlubiyetlerinden birini yaşamıştır. Savaşın hemen öncesinde Osmanlı ordusunda çok hatalı kararlar alındı. Bunların en önemlisi, daha önce de belirtilen, 29 Temmuz 1912 tarihinde, 1908 tarihinde silah altına alınan nizami erlerden oluşan 120 tabur askerin terhisine ve İzmir ve Çanakkale'de toplanan redif birliklerinin izinli sayılarak gönderilmelerine karar verilmesiydi. Bu durum yaklaşık 75.000 askerin ordudan ayrılması anlamına geliyordu. Bu hata idi. Osmanlı Devleti, bu sırada önemli bir askeri hata daha yaptı. Sırbistan'ın Avrupa'dan satın aldığı topların Sırbistan'a nakline, Avusturya-Macaristan Devleti izin vermedi. Fakat Osmanlı Devleti bu silahların Selanik üzerinden Sırbistan'a götürülmesine izin verdi. Böylece de Sırbistan ordusundaki topçunun güçlenmesine yardım etmiş oldu. Bu topların bir savaş durumunda, Türk ordusuna karşı kullanılabileceğini değerlendiremedi. Harbin öncesinde orduda yenileşme düşüncesiyle, bir kısım deneyimli subaylar kadro dışı bırakılmış ve bu durum da orduda bazı küskünlüklere sebep olmuştu. Ayrıca savaşın öncesinde orduda siyaset de çok yaygınlaşmıştı. Subayların bir kısmı "İttihatçı" bir kısmı da "İtilafçı" olarak anılıyor ve bu 2 grup birbirlerini neredeyse düşman olarak görüyordu. Bu durum da ordudaki birlik ve beraberliği zedeliyor ve görevlerin tam olarak yerine getirilmesini bile engelliyordu. Orduda iletişim de son derece zayıftı. O derece zayıftı ki Libya'daki savaşta, Trablusgarp ve Bingazi'deki subaylarımız savaşın bittiğini ancak savaştıkları İtalyan subaylarından öğrenebilmişlerdi... İletişim o kadar bozuktu.

Osmanlı bu hataları yaparken, Balkan halkları arasında sürdürülen ittifak girişimleri kendileri açısından olumlu sonuç vermeye başlamıştı. 13 Mart 1912'de Bulgaristan ve Sırbistan arasında "Dostluk ve İttifak Antlaşması" imzalandı. Yunanistan ile Bulgaristan'ın görüşmeleri de sonuç verdi ve 29 Mayıs 1912'de bir ittifak antlaşması imzalandı. Balkan Devletleri, anlaşmalar sonrasında, ordularını

savaşa hazırlamaya başladılar. Orduların hazırlanmasında gerekli görülen silah ve malzeme büyük ölçüde Rusya'dan sağlanıyordu. Bulgaristan ile Karadağ arasında Ağustos 1912'de sözlü bir ittifak yapıldı. Sırbistan ile Karadağ arasında da, 27 Eylül 1912'de yapılan ittifak ile Osmanlı'nın karşısındaki "Balkan İttifakı" tamamlandı. Bu ittifaktan bir ay kadar sonra da Balkanların en küçük devleti Karadağ'ın Osmanlı'ya savaş ilan etmesi ile Balkan Savaşları resmen başladı.

Rusya kendi himayesi altında bir Balkan birliği kurmak ve onun üzerinde söz sahibi olmak istiyordu. Çünkü Bosna-Hersek'in 1908'de Avusturya- Macaristan Devletine bağlanması hem Sırp'ları hem de Rusya'yı telaşlandırmıştı.

Bunun dışında bu dönemde Balkan Devletleri arasındaki en önemli anlaşmazlık konusu Makedonya meselesiydi. Daha Doğrusu Osmanlı'nın Makedonya topraklarının paylaşılması meselesiydi. Rusya, önce Makedonya meselesini ele aldı. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında Makedonya konusunda bir anlaşma sağladı. Anlaşmaya göre, Makedonya paylaşılacak ve Rusya'nın hakemliğinde her devlet kendisine yakın olan bölümü alacaktı.

Bunun üzerine dört Balkan Devleti, Osmanlı Devletine karşı uygulayacakları savaş ve toprak bölüşümü konularında da anlaşıldılar.

Osmanlı Devleti Balkan İttifakı'nın ortaya çıkması ve bu devletlerin seferberlik ilan ettiklerinin ortaya çıkması üzerine durumun vahametini anladı ve o da 1 Ekim 1912'de seferberlik ilan etti. Ancak terhis edilen birliklerin oluşturduğu boşluk, ordudaki savaş beklememe rahatlığı, eğitim ve askeri malzeme eksiklikleri gibi bir dizi olumsuzluk ortada duruyordu. Halkın bundan haberi yoktu. Ekim ayının ilk günlerinde Balkan İttifakı'nın Osmanlı'ya nota vermesi, bunun duyulması halkın savaş taraftarı bir tutuma girmesine neden oldu. Balkanlardaki gelişmelerden ve ordunun durumundan haberi olmayan halk İstanbul'da mitingler düzenlemekte, Balkan ve Avrupa ülkeleri elçiliklerini protesto edip taşıyarak durumu iyice zora sokmaktaydı. 2 ve 7 Ekim 1912'de İstanbul'da Darül Fünun (Üniversite) öğrencileri; 4 Ekim'de öğlenden önce Hürriyet ve İtilaf Partisi, öğlenden sonra ise İttihat ve Terakki Partisi yanlıları Sultanahmet Meydanı'nda savaş lehine mitingler düzenlediler.

Dönemin Sabah, Tanin, İkdam gibi gazeteleri de halkı tahrik edici " Muharebe başladı, evvela Karadağ !", "Yaşasın Harp !" gibi başlıklarla çıkıyordu.

Bu gelişmeler üzerine Batılı büyük devletler kendi çabalarını gizlemek ve Osmanlı'nın savaşı kazanabileceğini de dikkate alarak savaş öncesi bir bildiri yayınladılar. Büyük devletler adına Rusya ve Avusturya'nın yaptığı açıklamaya göre Balkanlar'da bir savaş olsa bile, savaş sonunda asla bir sınır değişikliği kabul edilemeyecek, statüko eskisi gibi sürecekti. Bu açıklamadan sonra da savaş resmen başladı. Avrupalılardan hep gördüğümüz "Türlere verilen sözler tutulmaz." anlayışı Balkan Savaşında da geçerli olacak ve bu sözler de tutulmayacaktı. 8 Ekim

Avrupalılardan hep gördüğümüz “Türlere verilen sözler tutulmaz.” anlayışı Balkan Savaşında da geçerli olacak ve bu sözler de tutulmayacaktı.

1912 günü Karadağ maslahatgüzarı, Hariciye Nazırı Noradukyan’a savaş ilanı notasını verdi. 17 Ekim’de Bulgaristan ve Sırbistan, 19 Ekim 1912’de ise Yunanistan savaş ilan ettiler.

Savaş başladığında yaklaşık olarak, Bulgaristan’ın 350 bin, Yunanistan’ın 110 bin, Sırpaların 230 bin, Karadağlıların ise sadece 35 bin kişilik bir askeri kuvveti vardı. Balkan birlikleri Alman Krupp silahlarıyla donatılmıştı ve keşif amaçlı da olsa uçakları vardı. Ayrıca Yunanistan’ın bir de donanma gücü vardı.

Osmanlı Ordusu’nun başkomutanı Sultan Mehmet Reşad idi. Fakat onun adına başkomutan vekili olarak Nazım Paşa vardı. Osmanlı Devleti ordusunu Balkanlarda 2 şekilde konuşlandırmıştı. Trakya’da Doğu Ordusu ve Balkanlar’da Batı Ordusu.

Trakya’da bulunan Doğu Ordusu Abdullah Paşa komutasında 4 kolorduya sahipti. Kolordular Edirne-Kırklareli hattında bulunuyordu. Edirne ve civarı ise Mehmet Şükrü Paşa tarafından korunuyordu.

Balkanlarda bulunan Batı Ordusu Ali Rıza Paşa komutasındaydı. Bu cephenin İştîp-Üsküp, Alasonya, Yanya ve İşkodra bölgelerinde görev yapan paşaları ise Tahsin Paşa, Esat Paşa ve Hasan Rıza Paşa idi.

Osmanlı Ordusunun Birinci ve İkinci Orduları Rumeli’deydi. Bunlardan Birinci Ordu, Edirne’den İstanbul’a kadar olan bölgedeydi ve Bulgaristan’a karşı görevlendirilmişti. Bu ordunun dört kolordusu vardı, bunlar İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne’deydi. Bu ordunun 220 bin mevcudu ve 454 topu vardı.

Makedonya’da bulunan İkinci Ordu (Batı Ordusu) ise, daha güçlü sayılıyordu. Bu ordunun 340 bin askeri ve 500 topu vardı.

Ayrıca Balkan Devletlerinin kilise konusunda da anlaşmazlıkları vardı. Bulgar Kilisesinin açılması sonucu eskiden Yunan Kilisesine bağlı ve ait olan bina, okul ve malların paylaşımı konusunda anlaşmazlık çıkmıştı. İttihat ve Terakki Hükûmeti araya girerek 1911 yılında, savaşın hemen öncesinde, “Kiliseler Kanunu” nu çıkardı ve bir şekilde kilise anlaşmazlığını giderdi.

Savaş sırasında Bulgaristan’ın amacı Makedonya’yı ve Edirne’yi almak, Sırbistan Makedonya’yı almak ve Karadağ ile birleşmek, Yunanistan’ın amacı ise, Makedonya ve Girit’i almaktı. Bu amaçların gerçekleştirilmesi, ancak Rumeli topraklarını savunan Osmanlı Kuvvetlerinin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabilirdi.

Doğu Ordusu, daha önce İstanbul ile Bulgaristan arasında Trakya'nın savunmasıyla görevliydi ve dört kolordu ile Filibe'deki Mürettep kolordudan oluşuyordu. Doğu harekât alanında Osmanlı Devletinin tarihi başkentlerinden Edirne Müstahkem Mevkii, Şükrü Paşa emir ve komutasındaydı. Güneyde Yunanistan'a karşı, en büyük illerden biri olan Selanik'i Hasan Tahsin Paşa komutasında bir kolordu savunacaktı. Bu kolordu Selanik'te konuşlandırılmıştı.

Balkan Savaşı biri Doğu Trakya diğeri Makedonya olmak üzere başlıca iki alanda yapılmıştır.

Doğu Trakya Harekatı: Doğu Trakya muharebeleri, Türk Doğu Ordusu ile Bulgar kuvvetleri arasında cereyan etti. Bulgar kuvvetlerine Bulgar Başkomutanı General Sava Savov komuta ediyordu. Türk Doğu Ordusu başlangıçta Nazım Paşa'nın emriyle kendinden üç kat üstün Bulgar kuvvetlerine taarruza geçti, ancak muharebe gücü oransızlığı nedeniyle bu taarruz başarılı olmadı. Bundan sonra muharebe gücü üstün Bulgar ordusu, karşı taarruza geçerek, önce Filibe'deki Türk Mürettep kolordusu üzerinde üstünlük sağladı ve bu kolorduyu Mestanlı'nın güneyine attı. Mürettep kolordu etkisiz hâle geldikten sonra, ağırlık merkezi Süloğlu-Hasköy istikametinde olan Doğu Ordusuna yöneldi. Kuvvetlerdeki bire üç oransızlık ve komuta heyetinin aczinden ötürü, Kırklareli-Edirne cephesindeki Türk kuvvetleri çözüldü. Edirne'nin kuzeydoğusunda Süloğlu dolaylarındaki muharebeler bozguna dönüştü. Böylece Edirne- Kırklareli-Yıldız Dağı cephesi çöktü ve Kırklareli Bulgarların eline geçti. Edirne-Kırklareli Cephesinin çökmesinden sonra Türk Kuvvetleri geride Lüleburgaz-Vize hattına çekildi.

Batıda Kırklareli'nin elden çıkmasına rağmen Edirne müstahkem mevkii Bulgar kuşatmasına karşı direnişini sürdürdü. Yetenekli bir komutan olan Şükrü Paşa, üst makamdan en az bir ay zaman kazanma direktifi almış ve savunmasını buna göre düzenlemişti.

Türk Kuvvetleri, Lüleburgaz-Karaağaç-Vize hattında tutunmaya çalıştı. Lüleburgaz'a Bulgar taarruzu 28 Ekimde başladı ve buradaki muharebeler de düşman baskısı altında gerçekleşti.

Çatalca mevzii, İstanbul'un savunması amacıyla barış zamanında hazırlanmıştı. Türk Ordusu Terkos Gölü ile Marmara Denizi arasında savunmaya imkân veren bu mevzide, savunma yapacaktı. Çatalca'ya çekildi. Çatalca mevzine taarruz eden Bulgarlara karşı 15-19 Kasım 1912'de cereyan eden muharebelerde, Bulgar kuvvetlerinin taarruz gücü kırıldı. Buna rağmen, Türklerin elindeki Trakya'nın Çatalca batısındaki kısmı düşmanın eline düştü.

Mustafa Kemal Atatürk'e Sofya askeri ataşeliği sırasında Bulgar askeri yetkilileri, Bulgaristan'a Osmanlı ordusundaki generallerin savaş planlarını önceden verdiğini

söyleyeceklerdi. Bulgarların kısa süredeki başarılarında bu konu da gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu sırada Trablusgarp'ta bulunan Mustafa Kemal bu haberleri alır almaz Mısır, Trieste, Romanya üzerinden İstanbul' a geldi, ama o gelinceye kadar bütün Rumeli kaybedilmiş, Selanik düşmüş, Bulgarlar Çatalca savunma hattına kadar ilerlemişlerdi. Osmanlı genelkurmayı İstanbul'u tehdit eden Bulgar birliğini durdurmak için Bolayır Yarımadasında kuvvet toplamayı, bu kuvvetle Bulgar hattının gerisine saldırmayı, bu saldırıyı Şarköy'de yapılacak bir çıkarma ile desteklemeyi planlamıştı. Mustafa Kemal, 25 Kasım 1912'de, Bolayır'da kurulan kolordunun harekât şube müdürlüğüne atandı. Fakat bu plan başarıya ulaşamadı, çünkü Şarköy'de çıkarma yapacak kolordu zamanında yetişememiş ve araç yokluğu yüzünden karaya çok az asker çıkarılabiliyordu. Daha sonra kolordu kurmay başkanlığına atandı.

Bolayır'daki kolordu Edirne'nin geri alınması hareketine katıldı. 22 Temmuz 1913 tarihinde Edirne'ye ilk giren kuvvetler bu kolordunun atlı birlikleriydi. Bunların arasında hem Enver Bey hem de Mustafa Kemal (Atatürk) vardı. Mustafa Kemal (Atatürk) daha sonra 27 Ekim 1913'te, Sofya askeri ataşeliğine gönderildi.

Bulgar kuvvetleri, Edirne-Kırklareli Muharebelerini kazandıktan sonra, asıl kuvvetleriyle Edirne-Lüleburgaz-İstanbul istikametinde ilerlerken, tali kuvvetleriyle de güneye, Gelibolu Yarımadasına yöneldiler. Bu durum Boğazların güvenliğini tehdit ediyordu. Bulgar Kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadasındaki bu ilerleyişi Bolayır Türk kolordusunun bulunduğu savunma mevzilerinde durdurulabildi.

Batı Ordusu Harekâtı (Makedonya Cephesi): Batı Ordusunun mücadeleleri ise Makedonya ve Arnavutluk toprakları üzerinde gerçekleşti. Doğu Cephesinde Türklere karşı savaşan sadece Bulgar kuvvetleriydi. Batı Cephesinde ise bütün müttefik Balkan kuvvetleri Türklere karşı savaşmışlar.

Karadağ'ın savaş ilanından sonra, diğer Balkan müttefikleri 13 Ekimde Osmanlı Devletine verdikleri bir notayla, Rumeli'nin mevcut unsurlara göre özerk idarelere ayrılmasını istediler. Osmanlı Hükümeti bu notaya cevap bile vermedi. Bunun üzerinde Sırp ve Bulgarlar 17 Ekimden itibaren sınır boylarında saldırı hareketlerine başladılar. Osmanlı Devleti bu olaylar üzerine Sırp ve Bulgarlara savaş ilan etti. Bunu takiben Yunanistan da benzer bir nota verdikten sonra, diğer Balkan devletleri safında yerini aldı. Böylece Batı Ordusu çevresinde bütün Balkan Devletleri kuvvetlerinden oluşan bir düşman cephesi oluşmuştu.

Batı ordusu cephesindeki muharebe harekâtı, 23-24 Ekimde Sırp kuvvetlerinin taarruzuyla başladı. Türk kuvvetleri Kosova Muharebesinde yenildi ve dağıldı. Priştine, Lab ve Kosova Sırpların eline geçti.

Güney bölgesindeki Yunan Ordusu ilerleyerek Serfiçe'yi ele geçirdi. Yunan Ordusu Komutanlığı, Bulgarların Serez, Sırpların da Manastır doğrultusunda ilerlediklerini haber alınca Bulgarların, kendilerinden önce Selanik'e girmelerinden endişe duydu. Yunan Başkomutanlığı telaşlanarak ordusuna derhal Selanik'i almasını emretti. Yunan Komutanlığı acele ediyordu, çünkü 6 Kasım 1912'de Bulgarlar Serez'i almış ve Selanik'e doğru ileri harekate geçmişti. Bunu öğrenen Yunanlılar kendi açılarından acele etmekte haklıydı. Zaten her taraftan kuşatılmış, yenilgiyi ve teslim olmayı kabul etmiş olan Türk Ordusu Komutanı'nın bütün şartları kabul edeceği de belli olmuştu, bundan dolayı Bulgar

Selanik'i kurşun atmadan Yunanistan'a teslim eden Tahsin Paşa çocukluğunda Rum okulunda okumuştur. Arnavut asıllıydı. Cesaret gösteremedi. Teslim olmayı seçti.

ve Sırp kuvvetlerinden önce Makedonya'nın başkenti Selanik'e sahip olmak için Yunanlıların acele taarruz etmeleri gerekiyordu. Yunan ilerleyişi karşısında ordu komutanı Tahsin Paşa telaşlandı ve 7 Kasım 1912'de Kolordu'dan tümenlere bir emir gönderdi. Yayınlanan gizli emirde "Balkanlarda yaşanan Bulgar ve Yunan askeri ilerleyişi nedeniyle Yunan karargâhına temsilciler gönderildiği, bunların mütareke müzakerelerine başlamak üzere oldukları, bundan dolayı, Yunanlılar muharebeye sebebiyet vermedikçe Türk birliklerince de ateş açılmaması" isteniyordu. Sonunda Yunanlar Selanik'i 10 maddelik bir protokolle teslim adılar. Daha doğrusu Kolordu komutanı Tahsin Paşa Selanik'i savaştan teslim etti. Sırpların, Bulgarların ve Yunanların şehre taarruzları başlamadan Selanik şehri, 9 Kasım 1912'de teslim oldu. Bu durum kısmen şehirde yaşayan kozmopolit halkın teslim olma istekleri, kısmen de Kolordu Kumandanı Hasan Tahsin Paşa'nın gafleti neticesinde gerçekleşmiştir. Selanik'i kurşun atmadan Yunanistan'a teslim eden Tahsin Paşa çocukluğunda Rum okulunda okumuştur. Arnavut asıllıydı. Cesaret gösteremedi. Teslim olmayı seçti. Askeri mahkeme savaş sonunda onu ölüme mahkûm etmiş, o da yurda dönmemiş İsviçre'de ölmüştür. Oğlu Kenan Mesare Yunanistan'da kaldı. Orada yaşadı ve öldü. Oğlunun adı bugün Yunanistan'da bir caddeye verilmiştir. Yunanlıların önemli bir ressamıdır. Ağırlıklı olarak Balkan Harbini tasvir eden tablolar çizmiştir.

Bulgarlar da Selanik için ayrı bir protokol yapmak ve Selanik'e girmek istemişlerdi. Hasan Tahsin Paşa buna yanaşmadı. Hem Yunanlara verdiği sözden dolayı, hem de Bulgarların Türklere diğer yerlerde yaptıkları gibi zulüm yapacaklarından çekindiği için buna yanaşmamıştı. Gerçekten de, Bulgarlar Balkan Harbinde çok zalim davranmışlardır. Türklere en çok zulmü onlardan görmüştür.

Kolordunun teslim olması üzerine herkesin morali bozulmuş, Selanik'teki Müslüman ve Musevi sakinlerinin cesareti de kırılmıştı. Selanik Osmanlının önemli bir kültür merkeziydi. Hem liman hem demiryolu istasyonuydu. Önem itibarıyla İstanbul'dan hemen sonra gelirdi.

Görüşmelerde Selanik'teki Türk kuvvetlerinin teslim olması kabul ediliyor, yalnız, kendi komutanlarının emrinde, Karaburun'da yerleşmelerine izin verilmesi isteniyordu. Yunan Ordu Komutanlığınca bu teklif reddedildi. Onlara göre, Türk Ordusu mensuplarına savaş esiri muamelesi yapılacak, ancak subayların kılıçlarını taşımalarına müsaade edilecekti. Ayrıca masrafı Osmanlı Devleti'ne ait olmak üzere, askerler, Yunan gemileriyle Anadolu kıyılarına nakledilebilecekti.

Kolordunun teslim olması üzerine herkesin morali bozulmuş, Selanik'teki Müslüman ve Musevi sakinlerinin cesareti de kırılmıştı. Selanik Osmanlının önemli bir kültür merkeziydi. Hem liman hem demiryolu istasyonuydu. Önem itibarıyla İstanbul'dan hemen sonra gelirdi. Şehirde Yahudi, Müslüman Hristiyan, bir arada yaşamaktaydı. Şehrin Yunanların eline geçmesinden bir yıl sonra Selanik şehir nüfusunun yüzde 55 i Rum olmuştur. Ve Selanik 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması ile resmen Yunanistan'a bırakıldı.

Sırp kuvvetleri muharebeleri sürdürerek Yenipazar'a girdiler. Bundan sonra da veliaht prens Aleksandr'ın komutasında, Karadağlılarla birleşmek üzere ileri harekâta devam ettiler. 23-24 Ekim 1912'de cereyan eden Komanova Muharebesini Sırplar kazandı. Bu muharebede Batı Ordusunun asıl unsurunu oluşturan Zeki Paşanın komutasındaki Vardar bölümü kayıplar verdikten sonra Manastıra çekildi. Bundan sonraki muharebeler de Sırpların lehine gelişmeye başladı ve Sırp ordusu bir yandan Bulgarlarla bir yandan Karadağlılarla birleşti. Müşterek kuvvetler 24 Ekimden itibaren iki kolla Makedonya'nın işgalini sürdürdüler.

25 Ekimde İştıp, 27 Ekimde Üsküp Sırp kuvvetlerine teslim oldu.

1913 yılı başlangıcında, Osmanlı Devletinin orduları cephelede yenilmiş olmasına rağmen Edirne, Yanya ve İşkodra kaleleri direnişini sürdürüyordu. Balkan Devletleri bu kaleler ve bazı adalar dâhil olmak üzere Rumeli'nin kendilerine terk edilmesini talep ettiler. Osmanlı Devleti Makedonyanın bir Hristiyan ve Arnavutluğun da bir Osmanlı Şehzadesi idaresinde özerkliğini kabul edip, diğer istekleri reddetti.

1913 yılı başında, Çatalca'da Bulgar taarruzu tekrar başladı. Ayrıca Edirne'ye de Bulgarlar tarafından topçu bombardmanı devam ediyor, ama Edirne ısrarla direniyordu.

4 Şubat 1913'te Çatalca Muharebelerinin ikinci safhası başladı. Bulgarlar ileri mevzilerde bazı başarılar elde etmelerine rağmen, Türk kuvvetleri mevzilerini elde tuttular ve on üç gün süren mücadele sonunda Bulgar kuvvetlerini püskürttüler. Bu başarı İstanbul'un güvenliğini sağladı.

22 Ekim 1912'den beri düşman kuşatmasına başarıyla karşı koyan Edirne'yi müttefikler iki Sırp Tümeni ve bir kısım Sırp ağır topçusuyla takviye etti. Bulgar kuşatması uzadıkça, kolera, tifo gibi hastalıklar hızla yayılıyor, İstanbul'dan da yardım bir türlü ulaşmıyordu. Yokluk Edirne'de had safaya ulaşmıştı. Mehmed Şükrü Paşa, bu savunması ile düşman kuvvetlerinin komutanlarını bile hayran bırakmıştı. Edirne savunması Avrupa basınında gıpta ile anlatılıyor ve Şükrü Paşa'dan saygıyla bahsediliyordu. Edirne'yi savunan Erzurumlu Şükrü Paşa savunma hattını ölüncüye kadar bırakmayacağını açıklayan vasiyetini Edirne tabyalarında işte o günlerde kaleme almıştı. Diyordu ki:

“Düşman savunduğumuz hatları geçtikten sonra ölürsem, kendimi şehit kabul etmiyorum. Beni mezara koymayın, etimi kuşlar ve itler çeke çeke yesinler. Fakat, savunma hattımız bozulmadan şehit olursam, kefenim, lifim ve sabunum çantamdadır. Beni bu yere gömeceksiniz ve gelecek nesiller üzerime bir abide dikecekler.”

24 Mart 1913'de Edirne tahkimatının doğu ve güney bölümü düştükten sonra Müstahkem Mevki Komutanı Şükrü Paşa, artık direnme imkânı kalmadığını anlayarak düşmana teslim olma önerisinde bulunmak zorunda kaldı. Kendisinden bir ay direnmesi istenen Şükrü Paşa 155 gün mukavemetten sonra teslim oldu.

1913 yılında Makedonya ve Arnavutluk: 1912 yılı harekâtında Kosova ve Komanova Muharebelerini kaybeden Batı Ordusu, Vardar Ordusunun muharebeden arta kalan kuvvetleriyle Manastıra doğru çekildi. Bu çekiliş üzerine Sırp ordusu duruma hâkim olarak Bulgar ve Karadağ kuvvetleriyle birleşti ve ilerlemeye devam etti.

Batı Cephesinde Yanya ve İşkodra müstahkem mevkiileri Yunan ve Karadağ kuvvetlerine karşı dayanıyordu. Muharebeler Arnavutluk topraklarına intikal etmişti. Bu sırada Londra'da barış görüşmeleri sürüyordu.

Sırp ve Karadağ ortak kuvvetleri 1912 sonbahar aylarında, 18 Kasım 1912'de, Leş (Alessio), Resne kasabalarını, 2 Kasım'da Debre, Draç ve Ohri'yi ele geçirdiler. 29 Kasım 1912'de Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti.

Güneyde Yunan Cephesinde, Yanya Kalesi dört aylık direnişten sonra 6 Mart'ta düştü. Bundan sonrada Yunan kuvvetleri 17 Martta Ergene sancak merkezine

girdiler. 25 Martta Arnavutluk'a daha önce sığınmış olan Cavid Paşa, bir tümenlik kuvvetiyle Sırp ordusuna teslim oldu. Bu olaylardan sonra Rumeli'deki Türk varlığının tek direniş noktası Hasan Rıza Paşa'nın savunduğu İşkodra Kalesi kaldı. Hasan Rıza Paşa öldürüldü ve Esat Paşa (Toptani) onun yerine geçti. Esat Toptani Paşa da İşkodra'yı Karadağlılara teslim etti. Ancak Karadağlılar, daha sonra dış etkilerle, İşkodra'yı boşaltmak zorunda kaldı.

Balkan Savaşına ait askeri harekât, Arnavutluk olaylarıyla biterken, bu harekâtın Osmanlı Devleti için deniz kısmı da sadece Karadeniz'de sürdürülebildi. Balkan harekâtında, Ege'de sadece Yunan donanması etkinlik gösterebildi. Osmanlı donanmasının etkinlik alanı Karadeniz'di. Donanma ancak Bulgar şehri Varna ve çevresini bombardıman edebildi.

Ege Denizinde Yunan donanması üstünlüğünü korumaktaydı. Yunan deniz kuvvetleri 21 Ekimde Bozcaada, Limni, 17 Kasımda Karyot, 20 Aralıkta Midilli ile 24 Aralıkta Sakız Adalarını işgal etti. Denizdeki bu olaylar, Osmanlı Devletinin "Cezayir" vilayetinin elden çıkması demektir.

Türk donanmasının Ege'deki başlıca hareketi, Çanakkale Boğazını abluka eden Yunan donanmasına karşı, varlığını kanıtlayan 17 Aralık'taki çıkış hareketi oldu. Boğaz önündeki deniz hareketinde Yunanlıların ünlü Averof zırhlısı büyük hasara uğratıldı.

Osmanlı Devleti, Birinci Balkan Savaşı sırasında, Bulgar kuvvetlerine karşı verdiği muharebelerde başarılı olamamış ve İstanbul'un yakın savunma hattı Çatalca'ya kadar çekilmişti.

Osmanlı Devleti İstanbul üzerindeki Bulgar tehdidini kaldırmak ve mümkün olursa, kaybettiği toprakları geri almak amacıyla, bazı askeri girişimlere de başvurdu. Bunlardan biride Şarköy çıkarmasıdır. Şarköy, Gelibolu ile Tekirdağ arasında Marmara kıyılarında bir Trakya kasabasıdır. Bu kıyılara çıkarılacak ciddi bir kuvvet kuzeye ilerlediği takdirde, Çatalca, Tekirdağ ve Gelibolu'daki Bulgar kuvvetlerini geriden tehdit edebilir, ulaştırma ve ikmal yollarını kesebilirdi. Bundan başka bir çıkarma harekâtı, Gelibolu Yarımadası üzerindeki düşman baskısını da hafifletebilirdi. Şarköy çıkarma planı, Gelibolu Kolordusu ile zamanca iyi koordine edilemediğinden başarısız olmuş ve sonuca ulaştırılamamıştır.

Balkan harekâtının birinci safhasında, Bulgar kuvvetlerinin Çatalca mevzilerinde durdurulduğunda, Osmanlı Devleti, Avrupa Devletlerinin aracılığı ile mütareke istediğinde bulunmuştu. 3 Aralık 1912'de, Yunanistan hariç, mütareke imzalanmıştı. Bunu Londra Konferansı izledi. Bu konferansta Balkan Devletleri bütün Balkanlara sahip olmak istediler. Osmanlı Devleti, sadece Midye-Enez hattından geçen bir sınıra razı olduğundan anlaşma olmadı.

Birinci Balkan Savaşının sonlarında Müttefik Balkan Devletleri arasında toprak paylaşımı konusunda şiddetli anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Anlaşmazlık Makedonya konusundaydı. Aralarındaki ittifak anlaşması gereği, Makedonya'nın büyük kısmı Bulgaristan'a ait olacağı halde, Sırbistan ve Yunanistan sonradan buna razı olmayınca, aralarında muharebeler başladı. Bu sırada daha önce sahnede olmayan Romanya da işe karıştı. Romanya, Bulgaristan'ın aşırı büyümesinden endişe ediyordu. Romanya 10 Temmuz 1913'te Bulgaristan'a savaş ilan etti.

Balkan Devletleri arasındaki bu anlaşmazlık durumunda Türk Ordusuna fırsat doğmuştu. Bu sırada Bulgaristan dört devletle düşman durumuna gelmişti. 29 Haziran 1913'te Balkan Devletleri arasında İkinci Balkan Savaşı başladı. Bulgar ordusu Sırp ve Yunan ordularına yenildi. Romanya bunu fırsat bilerek Bulgaristan'ın Silistre ve Plevne bölgelerini işgal etti.

Osmanlı Devleti de, büyük devletlerin karşı çıkmalarına rağmen 22 Temmuzda Kırklareli ve Edirne'yi geri aldı. Edirne, kurtuluşuna kadar 3 ay 26 gün Bulgar işgalinde kalmış ve çok sıkıntı çekmişti.

Osmanlı Devleti 1913 yılında yaptığı anlaşmalarla Balkan Savaşını bitirdi. I. Balkan Harbi 8 Ekim 1912'de başlamış, 30 Mayıs 1913'te sona ermiştir. Bu mağlubiyetle Osmanlı Devleti Edirne'nin batısında bulunan bütün Rumeli topraklarını kaybetti.

Balkan Harbi sırasında Osmanlı kuvvetlerinin en zayıf cephesi Yunan Cephesi oldu.

Osmanlı Devleti'nin kötü durumundan yararlanan bir devlet de Arnavutluk olmuştur. Zaten öteden beri isyan halinde bulunan Arnavutluk, 26 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etti. Yunanlılar bir yandan Selanik'i ele geçirirken öte yandan Ege Adaları'ndan Bozcaada, Limni, Semendirek ve Taşoz adalarını işgal ettiler.

Böylece 550 yıl süren bir hâkimiyetten sonra, bütün Rumeli terk edildi ve milyonlarca Türk, Anadolu'ya geri dönmek için göç yollarına düştü. Balkan Devletlerinin bağımsızlık hareketleri ve isyanları sırasında da çeşitli çileler çekerek zulümlere uğrayan Balkan Türklerinin bu göçü, ara ara günümüze kadar sürmüştür.

Savaştan galip çıkan Balkan Devletleri hem toprak hem de nüfus bakımından kazançlı çıktılar. Bulgaristan 25.257 km² toprak, Yunanistan 55.919 km² toprak, Sırbistan 41.873 km² toprak, Karadağ 5.590 km² toprak kazanmıştır. Osmanlı devleti

**I. Balkan Harbi
8 Ekim 1912'de
başlamış, 30
Mayıs 1913'te
sona ermiştir.
Bu mağlubiyetle
Osmanlı Devleti
Edirne'nin batı-
sında bulunan
bütün Rumeli
topraklarını
kaybetti.**

ise yaklaşık 550 yıllık Balkan topraklarını 40 günde kaybetmiş, 75 bin askerimiz Yunanistan'a, 20 bini Bulgaristan'a, 8 bini Arnavutlar'a esir düşmüştü. Asker sivil toplam kaybımız 632 bin civarındaydı.

Balkan Harbinin üzerinden 100 yıl geçti. Bu yüz yıl içinde çok sayıda göç yaşandı. Türkiye'ye gelenler oldu, gelemeyenler oldu. Bugün hâlâ orada yaklaşık 2 milyon Türk var. Kültür ortaklığımız olan Müslüman kardeşlerimiz ise yaklaşık 10 milyon. Bugün hâlâ Balkanlarda "Elhamdülillah Türkem" deniyor. Hâlâ "Türklüğün 33 farzı" deniyor. Hâlâ "Yalan söylüyorsam Türk olmayayım" deniyor. Balkanlar bizden bir parçadır. Dün de öyleydi. Bugün de öyledir. Türkiye'nin güvenlik sınırları Balkanlardan başlar. Bunu hiçbir zaman unutmamalı ve Balkan Harbini hep hatırlamalıyız.

Kaynaklar

- AKŞİN, Sina (1987), Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, İstanbul.
- AKŞİN, Sina (1970), 31 Mart Olayı Ankara
- ANDONYAN, Aram (1999), Balkan Savaşı, İstanbul: Aras Yayınları.
- BARDAKÇI, İlhan, Bir İmparatorluğun Yağması. Milliyet, Tarihsiz
- BÜYÜKTUĞRUL, Aziz (1965), Balkan Harbi Tarihi, Osmanlı Deniz Harekatı, İstanbul.
- CEVAT, Ali (1985), II. Meşrutiyet'in İlanı ve 31 Mart Hadisesi (Yayına Hazırlayan. F.Reşit UNAT) Ankara: T.T.K.
- ÇAKMAK, Fevzi (1927), Garbı Rumeli'nin Suret-i Ziya-ı ve Balkan Harbinde Garp Cephesi Hakkında Konferanslar, İstanbul: Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası.
- DANIŞMEND İsmail Hami (1972), İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji, İstanbul.
- KARAL, Enver Ziya (1956), Osmanlı Tarihi, c. VII, Ankara.
- KARPAT, Kemal H., Osmanlı Nüfusu(1830-1914), Demografik ve Sosyal Özellikleri, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2003.
- KURTCEPHE, İsmail, Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916), Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- PALA, Ayhan (1943), XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Selanik Şehri (basılmamış Doktora Tezi
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, Görüp İşittiklerim, Ankara.
- UÇAROL, Rıfat, Siyasi Tarih, İstanbul, 1985.
- ÜLMAN, Haluk (1973), I. Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş, Ankara: A.Ü. S.B.F. Yayını no: 355
- ÖZTUNA, Yılmaz (1967), Türkiye Tarihi C.12 İstanbul: Hayat,
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Balkan Harbi: II C. Ankara: Gnkur. Basımevi 1993.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Balkan Harbi 1912-1913. 3 C. Garp Ordusu, Ankara: Gnkur. Basımevi, 1993.
- TURAN, Çağdaş, Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç.
- YAVUZ, Nuri (2008), Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı, Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı: 2, Ankara: